

Zpráva z II International Congress on Media, Gender and Sexualities: Representations, Literacies and Audiences (Benasque, 2025)¹

Lukáš Samek

Ve dnech 8.–12. června 2025 se v prostorách Pedro Pascual Science Centre ve španělském městě Benasque konal *II International Congress on Media, Gender and Sexualities: Representations, Literacies and Audiences*. Na kongresu se sešlo výzkumnictvo, pedagožstvo a lidé z nejrůznějších uměleckých i aktivistických kruhů, aby se prodiskutovaly aktuální otázky spojené s mediálními reprezentacemi genderu a sexualit v globálním kontextu.

Kongres úspěšně navázal na první ročník z roku 2023 a potvrdil svou pozici důležité mezinárodní platformy sdružující výzkumnictvo z oblastí mediálních studií, queer teorie, kulturních studií a teorií genderu. Program nabídl celou škálu aktivit – přesněji tři keynote speakery, tři workshopy a šedesát osm jednotlivých konferenčních příspěvků. Vzhledem k celkem šestnácti jednotlivým panelům ve dvou jazycích (angličtině a španělštině) nebylo možné navštívit všechny, a zpráva tak představuje průřez anglickými panely napříč všemi dny, v nichž zazněly příspěvky lidí nejrůznějších národností, věku, genderů a akademických zázemí. Každý jednotlivý panel přinesl jedinečnou perspektivu a představil témata, která leckdy mohou uniknout pozornosti lidí mimo dané obory. Tematické zaměření skrývá kongres ve svém názvu – média, gender a sexuality. Nejčastěji se tak příspěvky zaměřovaly na utváření národních identit (převážně katalánské), nové i ustálené genderové (stereo)typy objevující se ve filmech pocházejících z Indie a Číny, queer přístupy k umění a v umění a také výzkumy seznamovacích aplikací, pragmatiky online seznamování a komunikace, heterosexuality či fenoménu manospféry.

Na úvod vystoupila s přednáškou keynote speaker Susan Stryker, jedna ze zakládajících osobností transgender studies. V příspěvku nabídla inspirativní sondu do propojení trans teorie a mediálních studií. V jejím pojetí je vývin médií spojený právě s přechodem mezi různými formami, přičemž oněmi formami jsou nejspíše zamýšleny umělecké formy a postupy, které Stryker vidí jako postupy aplikovatelné při analýze utváření vlastní identity a tělesnosti. V případě trans lidí se tak jejich tělo – v nejmenované návaznosti na teorii Judith Butler – stává stejným médiem, jako jsou např.

¹ Zpráva je výstupem grantu SGS07/FF/2025 – „Problém identity v literatuře 20. a 21. století“ Filozofické fakulty Ostravské univerzity.

plátna, filmové snímky, zvukové vlny a jiné. Na příkladech osobností z historie audio-vizuálních technologií (Stryker uváděla Wendy Carlos či Christine Jorgensen) ukázala, jak se trans těla a identity stávají médii i metaforami mediální transformace – obzvlášť Christine Jorgensen stojí ve středu zájmu Susan Stryker, jelikož o svém životě, těle a identitě promlouvala jazykem filmařů. Stryker pojala trans tělo jako „plastickou formu“ v procesu neustálého přetváření, čímž položila základy pro formální i neformální diskuse o trans reprezentacích. Po její řeči začaly kongresové panely.

V prvním panelu Marcin Bogucki (*Is Pierrot queer? Bruce LaBruce's interpretation of Schoenberg's melodrama*) analyzoval queer estetiku v reinterpretaci klasického díla *Pierrot Lunaire* v podání Bruce LaBruce. Přes kombinaci experimentální hudby a explicitních queer motivů autor ukázal, jak performance rozkládá nejen hudební strukturu, ale i genderové a afektivní kódy klasického repertoáru. Teatrologie a kinematografie měly své velké zastoupení a opakujícím se jménem byl španělský režisér Pedro Almodóvar. Sergio Rodríguez-Blanco a Edwin Culp (*Veiled images and queer obliteration*) se zaměřili na koncept „vymazání“ v díle Pedra Almodóvara. S využitím konceptu queer paměti argumentují, že filmy jako *La piel que habito* či *Dolor y gloria* pracují s „obliterací“ spíše než s reprezentací – queer těla jsou sice viditelná, ale prostřednictvím vizuálních strategií (zamlžení, stíny, fragmenty) z pozice kamery zůstávají neuchopitelná hegemonnímu pohledu.

Další velkou součástí panelů byla porn studies a star studies, tedy sekce kulturních studií zaměřujících se na slavné lidi, jejich pozici v (populární) kultuře, jejich vliv na kulturu, diváctvo atd. Panel přinesl pohledy, které by mohly být značně inspirativní i pro české prostředí, zejména vzhledem k současné politizaci memů a parodických profilů na sociálních sítích. Prezentace tak představily např. španělskou umělkyni, zpěvačku a performerku Samanthu Hudson (*“I'm so grotesque, it's like a joke”. Samantha Hudson in the public eye and the negotiation of queer visibility and neoliberal issues on MasterChef Celebrity*) jakožto exemplární případ queer estetiky. Nejenže sama popírá genderové role, ale také se hlásí k tzv. trash aesthetic (estetika nevkusu). Příspěvek komentoval, jak její subversivní přístup k soutěžení v MasterChef podřýval neoliberální předpoklady úsilí a z něj plynoucích zásluh. Její prezence v reality show ukázala, jak různé narativy hrdinství prorůstají tímto žánrem, který zdánlivě příběhovost postrádá a cílí na určitý „vítězný mindset“ (*the attitude of the winner*). Smýšlení Samanthy Hudson je ale založené na glorifikaci selhání, jak sama tvrdí – „Já nechci mít talent ani nic podobného; chci být průměrná a chci být fiasko“ (*I don't want to have talent or anything; I want to be mediocre and be a disaster*) – není pro ni v soutěži místo a musí být nutně vyloučena (Villegas Simón, Anglada-Pujol, Sánchez-Sorian 2025).

Jedním z nejvíce rezonujících příspěvků celé konference byla prezentace Celie Martínez (*“Cuntalunya Triomfant”: Reimagining the Catalan nation in global times through a new feminine star system*), v níž představila utváření katalánské identity mladých

generací v popkulturním, internetovém prostředí z pohledu feministických a queer studií. Příspěvek rozkryl značnou mezeru mezi tzv. „katalánským snem“ (*Catalan dream*), představeným na příkladu popové zpěvačky Juliety – jakožto hegemonní feminity, popové senzace –, a protikladem katalánského snu, tzv. „Cuntalunye“ (slovní hříčka spojující „cunt“, vulgarismus v online queer kruzích používaný jako vyjádření obdivu, a „Catalonia“). Výraz „Cuntalunya“ zde slouží jako určitý druh digitální utopie, mikropolitické exprese, jež však stojí na hranici mezi digitálním prostorem a reálnými problémy, s nimiž se katalánské občanstvo a katalánská kultura potýkají. Sama Martínez tuto identitu shrnuje takto: „„Cuntalunya“ je liminální identitou, jež rozrušuje tradiční nacionalismus, institucionální mainstreamový feminismus, digitální/analogové prostory, nebinární femme prostory.“ ([“Cuntalunya is”] *A liminal identity that disrupts traditional nationalism, institutional mainstream feminism, digital/analogical spaces, non-binary fem space.*) (Martínez 2025)

Následující příspěvek Anny Iñigo a Debbie Ging analyzoval fenomén tzv. „manfluencerů“. Fenomén není nový, ale v posledních letech se zintenzivňuje a radikalizuje. Tito influenceri volají po návratu k „tradiční“ maskulinitě, odmítají feminismus a ideje, jež shledávají jakožto „woke“. Příspěvek se zaměřil na španělského influencera a fitness trenéra Amadea Lladose (*“Llados, quiero ganar”: A cross-platform analysis of the Spanish manfluencer Amadeo Llados’ content on social media*) a představil různé typy marketingových komunikací, které vede na sociálních sítích v sedmi různých kategoriích: „1) Physical Fitness, 2) Mental Health, 3) Financial Advice, 4) Misogyny/Sexism, 5) Faith, 6) Societal Frauds, and 7) Uncountable“ (Iñigo, Ging 2005). Oproti předchozímu příspěvku byla manosféra vykreslena jako politicky motivovaná simulace radikalizující mladé muže na internetu.

Posledním panelem, který jsme v průběhu tří dnů navštívili, byl panel *Online Identities and Narratives*, který vzbudil velký zájem zkoumaným materiálem – zaměřil se totiž na videohry, stránku Reddit, seznamovací aplikaci Grindr a ballroom culture na sociálních sítích. Doron Mosenzon (*“I’m straight, but...”: Affect and rhetoric of heterosexual anxiety*) představil výzkum týkající se heterosexuální úzkosti či úzkosti z heterosexuality. Výzkum si dal za cíl analyzovat fórum *r/sex* na stránce Reddit a sledovat příspěvky shrnuté pod jednoduché heslo „Jsem hetero, ale...“, přičemž právě ono „ale“ se stalo pro výzkum zásadním. Příspěvek přinesl nový vhled do vnímání (sexuální) identity heterosexuálních lidí a silné pnutí myšlení, jež se ukázalo jako silně spjaté s pohlavními orgány, které jsou vnímány jako hrozba. Příspěvek Ony Anglad-Pujol (*“I love sapphic stories, they give me hope for the future”: femslash of the video games Gone Home and Unpacking*) představil fandom videoher *Gone Home* a *Unpacking*, z nichž hráčky vytvářejí fanfikce typu femslash – příběhy o romantických či sexuálních vztazích fiktivních ženských postav. Tyto příběhy přetvářejí herní narativy a nabízejí emocionální prostor pro queer identifikaci a naději, čímž konstruuji kontra

narativy k „misery literature“ nebo „misery narativům“, tedy příběhům zakládajícím si na utrpení a mizérii queer lidí v soukromém životě a vztazích. Izabella Tyborowicz (*From Harlem, New York, to Instagram: Contemporary ballroom culture – Mainstreaming and functioning in the age of social media*) zmapovala současnou ballroom scénu jako globální fenomén, který se přesunul z newyorských sálů do digitálního prostředí Instagramu. Autorka ukazuje, že digitální prostor sice nabízí nový způsob viditelnosti, ale zároveň může přinášet komodifikaci a ztrátu komunitního rozměru, jelikož jednotlivé domy už nejsou lokální, ale mezinárodní. Jednotliví lidé z těchto metaforických rodin se pak nikdy nemusí potkat. Tyborowicz taktéž ukazuje, že jednoduchým šířením subkulturních jevů – v tomto případě tanečního stylu voguing – může docházet k jejich dekontextualizaci a ztrátě jejich bohaté historie. Značnou diskusi vzbudil příspěvek *From “discreet only” to “only masc”*: An exploration of visual representations on Grindr from rurality Antonia A. Caballera. Použitá metodologie se pohybuje na hranici orální historie a auto-etnografie a základní otázkou se tak stal moment sebe-odhalení jakožto vědce, nikoliv jen jako uživatele aplikace Grindr – a tento moment se ukázal jakožto metodologicky problematický. Autor příspěvku analyzoval profily na aplikaci Grindr v rurálním prostředí a zaměřoval se jak na (sebe) reprezentaci pomocí profilu, tak i na způsob, jímž jednotlivci následně komunikují. A právě ve výzkumu samotné komunikace v chatech byl viděn kámen úrazu – řešily se otázky, zda má být informace o výzkumu uváděna v profilu výzkumníka, zda má informaci sdělit při začátku komunikace či může v zájmu výzkumu tuto informaci zatajit kompletně. Každá ze tří navržených možností teoreticky pozměňuje výsledky výzkumu a Caballerovi bylo doporučeno obrátit se na etickou komisi své univerzity.

Mezinárodní kongres tak ve svém druhém podání stvrdil, že mediální reprezentace genderu a sexuality zůstávají zásadním prostorem politických bojů, afektivní kreativity i epistemického odporu. Příspěvky nejenže analyzovaly celou škálu fenoménů, ale taktéž reprezentovaly palčivé sociální problémy současnosti. V tomto kontextu byla pozornost věnovaná queer strategiím viditelnosti, afektu a tělesnosti o to podstatnější – pomohla totiž ukázat, že teorie i praxe se neustále transformují stejně jako identity, které zkoumají. A to pozoruhodně bez ohledu na to, zda jsou tyto identity nahlíženy jako queer, anebo ne, čímž kongres překlenul binární opozici queeru a normativity. Kongres nejenže reflektoval aktuální stav výzkumu, ale také otevřel nové cesty pro budoucí mezinárodní spolupráci. Třetí ročník je plánován na rok 2027 s předpokladem stejného místa konání ve Španělsku. Zážitek tohoto kongresu vřele doporučujeme začínajícím i zkušeným akademikům*čkám.

Literatura

- Iñigo, A., D. Ging. 2025. *“Llados, quiero ganar”: A cross-platform analysis of the Spanish manfluencer Amadeo Llados’ content on social media*. II International Congress on Media, Gender and Sexualities: Representations, Literacies and Audiences 2025. Staženo 15. 8. 2025 (https://benasque.org/2025media/talks_contr/0935_Llados_BENASQUE-2.pdf).
- Martínez, C. 2025. *“Cuntalunya Triomfant”: Reimagining the Catalan nation in global times through a new feminine star system*. II International Congress on Media, Gender and Sexualities: Representations, Literacies and Audiences 2025. Staženo 15. 8. 2025 (https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbenasque.org%2F2025media%2Ftalks_contr%2F0934_Cuntalunya_Triomfant._Benasque.pptx&wdOrigin=BROWSELINK).
- Villegas Simón, I., O. Anglada-Pujol, J. J. Sánchez-Soriano. 2025. *“I’m so grotesque, it’s like a joke”. Samantha Hudson in the public eye and the negotiation of queer visibility and neoliberal issues on MasterChef Celebrity*. II International Congress on Media, Gender and Sexualities: Representations, Literacies and Audiences 2025. Staženo 15. 8. 2025 (https://benasque.org/2025media/talks_contr/0933_Villegas_Anglada_Sanchez_I’m_so_grotesque_it’s_like_a_joke._Samantha_Hudson_in_the_Public_Eye.pdf).

PáSoNetka – drobná reflexe z víkendové konference „od mladých pro mladé“ lékaře a lékařky

Josef Vošmik¹, Šárka Tomová², Barbora East³

Jak to začalo

Před několika měsíci nás oslovila lékařka, s níž spolupracujeme na projektu Kultimed neboli kultivace vztahů, prostředí a podmínek medicíny (<https://kultimed.soc.cas.cz>). Zajímalo ji, zda bychom v rámci znovuoobnovené tradice víkendových konferencí – či spíše setkávání plného příspěvků, seminářů a sdílení – s názvem PáSoNetka, kterou pořádá Sekce mladých lékařů (a lékařek) České lékařské komory (ČLK), nepřipravili seminář určený profesně začínajícím odborníkům a odborníkům v medicíně. Téma mělo být zaměřeno doslova na „soft skills“, protože právě v této oblasti mají podle

¹ Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

² 2. lékařská fakulta Univerzity Karlovy

³ III. chirurgická klinika 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Fakultní nemocnice Motol

jejích slov „mladí“ největší rezervy. Samozřejmě jsme souhlasili a začali přemýšlet, čím bychom mohli přispět.

První den konference, v sobotu 22. listopadu 2025 ráno, proběhlo stručné představení projektu Kultimed, který autorský tým tohoto článku spojuje. Prezentovali jsme nejen hlavní myšlenku celého projektu, ale také jednotlivé výstupy z výzkumů a dalších aktivit projektu, které máme zatím k dispozici (viz <https://kultimed.soc.cas.cz/cs/vyzkumy-data>). A že bylo o čem mluvit. Zejména téma diskriminace a různých forem nevhodného chování především ke studentkám lékařských fakult, nedostatek příležitostí a podpory pro lékařky a určitá forma „oborové“ (horizontální) diskriminace/segregace žen ve zdravotnictví se setkaly se značnou odezvou ze strany publika, které právě o těchto problémech mnoho ví a často je zažívá. V neděli 23. listopadu pak proběhly dva samostatné workshopy zaměřené na téma úskalí aktivního naslouchání ve vztahu k pacientům a pacientkám z pozice lékařek a lékařů.

V sobotu stručně prezentovala projekt kolegyně Barbora East (1. LF UK) před zhruba stovkou zúčastněných, včetně vedení České lékařské komory a některých ředitelů a ředitelky nemocnic či děkanů a děkanek tuzemských lékařských fakult. V neděli se pak uskutečnily dva samostatné workshopy zaměřené na úskalí aktivního naslouchání pod vedením Šárky Tomové (2. LF UK) a Josefa Vošmika (SOU AV ČR, v. v. i.). Ranní workshop měl nižší účast (8 osob), patrně proto, že sobotní část programu byla zakončena neformálním večírkem. Dalšího nedělního workshopu začínajícího před polednem, se pak už zúčastnilo 16 profesně juniorních lékařek a lékařů napříč obory. Dodejme, že každý z workshopů trval jednu hodinu.

Níže nabízíme nejen malé zamyšlení či reflexi bezprostředně po této akci, ale i výsledky improvizovaného mikrosociologického šetření, které jsme na místě stihli prostřednictvím několika „otázek do pléna“ během uvedených dvou seminářů zrealizovat.

Malé zamyšlení nad společným setkáním

Aktivní naslouchání je naprostý fundament každého rozhovoru v pomáhajících profesích bez ohledu na bližší oborové určení či situační kontext. Je to základna, na které lze (a mělo by se) stavět při rozvoji dalších komunikačních dovedností. Jde o prosté, ale zdaleka ne jednoduché, vyjádření onoho: *„Jsem tu s Tebou a pro Tebe, poslouchám a slyším (tedy vnímám), co mi říkáš.“* Zdá se to být málo, ale je to mnoho. Vědomá, soustředěná a ideálně i nepřerušovaná pozornost věnovaná druhému člověku je více, než se může zdát. Tím spíše ze strany tak vytižených osob, kterými lékaři a lékařky mnohdy jsou.

Bylo až dojemné pozorovat, jak bylo pro přítomné mladé lékaře a lékařky podstatné rozvíjet se nejen v kompetencích, jež jsou nezbytné pro výkon lékařské profese v oblasti diagnostické či léčebné – ty tvořily většinu z nabízených workshopů během

dvoudenní víkendové konference – ale právě i ve vedení pomáhajícího rozhovoru prostřednictvím aplikace základních technik aktivního naslouchání. O to více alarmující bylo slyšet, že většina z nich o aktivním naslouchání během dosavadní odborné přípravy (zahrnující kompletní studium medicíny) příliš neslyšela, natož aby měla možnost osvojit si je prakticky. To zmínilo opravdu jen několik jednotlivců a jednotlivkyň, např. v rámci absolvování modulu orientujícího se na paliativní péči, kterou si lze bez aktivního naslouchání jen sotva představit... To ale platí pro všechny lékařské obory, jejichž součástí je komunikace s pacienty a pacientkami a jichž je kromě rozličné laboratorní či výzkumné práce většina. Nemluvě o tom, že tento typ komunikace by měl být součástí pregraduální přípravy všech mediků a medicek, jelikož v této fázi studia nelze předpokládat jejich následné pracovní směřování a uplatnění.

A není jistě třeba zdůrazňovat, že aktivní naslouchání a komunikace v medicíně je soubor kompetencí, které si lze osvojit pouze prakticky, skrze pravidelné používání – nejprve ideálně v bezpečném prostředí nácviku na modelových situacích, následně postupně v samotné praxi.

Co ale brání aplikaci technik aktivního naslouchání a jejich osvojování v praxi, pomineme-li skutečnost, že dosud patrně není či nebylo intenzivněji zahrnuto do kurikula studia medicíny? Když jsme položili tuto otázku přítomným lékařkám a lékařům během seminářů, zaznívalo nejčastěji: čas neboli jak je možné věnovat se všem a současně každé/mu z pacientů či pacientek plně a koncentrovaně, když máte na každého/každou z nich třeba jen 15 či 20 minut v ordinaci a potřebujete daného člověka nejen „vyslechnout“, ale také si zapsat vše podstatné a provést i příslušné diagnostické či léčebné úkony?

Tento problém představuje další kruciólní moment, který efektivní profesionální komunikaci v lékařství ztěžuje a limituje, ale ne nutně zcela vylučuje. Tento poznatek jsme se přítomným lékařům a lékařkám snažili předat prostřednictvím stručných tipů, oblastí a chyb, které se v aktivním naslouchání a komunikaci podle našich zkušeností i odborné literatury často vyskytují. A patří sem i různé formy kognitivního zkreslení a předpojatostí různého druhu.

Aktivní osvojování a změna mindsetu v této oblasti komunikace však vyžaduje ochotu ke změně, čas a praktický nácvik. Pokusili jsme se tak předat něco, čeho se sami lékaři a lékařky musí nyní sami chopit a zahrnout do své komunikace, aby se stalo realitou a přineslo kýžené výsledky. Ostatně jeden ze starších zdrojů (Myslivcová 2011) poukazuje na skutečnost, že v případě stížností adresovaných lékařské komoře bylo až 90 % z nich zdůvodněno nedorozuměním mezi lékaři/lékařkami a pacienty/pacientkami – jakkoliv tento údaj uvádíme spíše pro zajímavost a se značnou metodologickou opatrností.

Epilog

My jsme na víkendové akci logicky nereprezentovali „ty mladé“, kteří sdíleli navzájem svoje zkušenosti v souladu s mottem celé PáSoNetky („od mladých pro mladé“), nýbrž spíše ty praxí či různými zkušenostmi už trochu „ošlehanější“. O to více milé bylo, že nás mladí lékaři a lékařky mezi sebe přijali, alespoň takový byl náš pocit. Bylo potěšující, že stále platí, že zkušenost je nejvíce ceněné zboží a mladí lékaři a mladé lékařky si to s pokorou uvědomují. Za to jim patří náš dík.

Je jen škoda, že příslušná sekce České lékařské komory nadále nese jméno „Sekce mladých lékařů“ a lékařky tak v tomto názvu trochu opomíjí. Je to sice v souladu s pravidly českého jazyka (viz tzv. generické maskulinum), avšak v příkrém rozporu jak s probíhající feminizací tohoto oboru, zejména během studia medicíny a v některých specializacích, tak s tendencemi ve společnosti, která se chce považovat za demokratickou. Podle aktuálního interního šetření České lékařské komory (2025) přitom ženy představují v posledních letech 65 % až 66 % všech osob absolvujících studium všeobecného lékařství v ČR.

V daném kontextu se vynořuje otázka, zda nemůže být dosud limitovaný prostor týkající se rozvoje komunikačních dovedností mezi studujícími medicíny spojen nejen s inkrementalizací vzdělávací politiky, ale také s dnes již zcela překonanou předpokladostí, že když mezi studujícími i praktikujícími medicíny stále více převládají ženy, není nutné se speciálně zaměřovat na profesní rozvoj komunikace, poněvadž ženy (na rozdíl od mužů) komunikovat přece umí? Ve spojení se skutečností, že ve vedení nejen lékařských fakult nadále převažují muži (srov. Třísková 2022), je toto hypotéza, kterou zde nemůžeme rozhodně zamítnout, nýbrž spíše nabídnout jako jedno z možných zdůvodnění.

Ostatně jsme toho názoru, že i – a dost možná především – rozvoj komunikačních schopností lékařů a lékařek (a zdravotnického personálu vůbec) vytváří úrodné pole pro posilování inkluzivního a nepředpojatého přístupu ke všem pacientům a pacientkám. Třeba i k těm z řad sexuálních pracovníků a pracovníků při diskutování jejich situace a potřeb nejen v rámci profylaxe, ale i případné navazující diagnostiky a léčby zdravotních obtíží, které taková práce může obnášet. I v tom spatřujeme aktuálnost našeho zamyšlení v kontextu speciálního tematického zaměření vydání časopisu Gender a výzkum.

Komunikačně, (sebe)kriticky a reflektivně vybavení profesionálové a profesionálky jistě představují předpoklad pro partnerský vztah s pacientkami a pacienty napříč všemi lékařskými obory, tím spíše v prostředí, kde je supervize na rozdíl od některých jiných pomáhajících profesí, jako je sociální práce či psychoterapie, stále spíše výjimkou než pravidlem. Úcta, respekt a pokora jsou základním stavebním kamenem, který nelze ignorovat.

Literatura

- ČLK. 2025. PáSoNetka 2025. Praha: Sekce mladých lékařů České lékařské komory. Citováno 27. 11. 2025 (<https://smlclk.cz/pasonetka>).
- ČLK. 2025. Zápis z jednání představenstva ČLK, konaného dne 16. 5. 2025. Praha: Česká lékařská komora. Staženo 29. 11. 2025 (<https://lkcr.cz/informace/100527cs-zapis-z-jednani-predstavenstva-clk-kveten-2025>).
- Myslivcová, N. 2011. Nejčastěji si pacienti stěžují na problémy v komunikaci s lékařem. *Medical Tribune* 2. 12. 2011. Staženo 29. 11. 2025. (https://www.tribune.cz/zdravotnictvi/nejcasteji-si-pacienti-stezuji-na-problemy-v-komunikaci-s-lekarem/?utm_source=chatgpt.com#).
- SOÚ. 2024. Kultimed – kultivace prostředí medicíny. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Staženo 27. 11. 2025 (<https://kultimed.soc.cas.cz> a <https://kultimed.soc.cas.cz/cs/vyzkumy-data>).
- Třísková H. 2022. *Postavení žen v české vědě: monitorovací zpráva za rok 2022*. Praha: SOÚ AV ČR, v. v. i., Národní kontaktní centrum – gender a věda. Staženo 29. 11. 2025 (<https://genderaveda.cz/wp-content/uploads/2024/10/Postaveni-zen-v-ceske-vede-2022-CZ.pdf>).